

речам бути. Не-антропоцентричні спільноти здатні започаткувати практики «поваги і піклування» про усе живе на Землі. Екофілософія постає своєрідним пошуком мудрості щодо глобального дому (будинку), тобто навколишнього середовища та усіх речей, щоби природно жити у ньому.

Філософська урбо-екологія стає потужною концепцією, яка пояснює ціннісно-вітальні аспекти міських ландшафтів, окреслює параметри еко-збалансованого ландшафту постмодерних міст. Екофілософія урбанізму є спробою виявити і сформулювати принципи альтернативних підходів до природи на рівні міської політики і прийняття архітектурно-планувальних рішень.

Список джерел

1. Rocca A. *Natural Architecture*. Princeton: Princeton Architectural Press, 2007. 215 p.
2. Катівіце: реновація шахтарського міста у IT-хаб. *Платформа розвитку міст*. URL: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/214>.
3. Фесенко Г. Г. *Морфологія міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації*: монографія. Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. 282 с.

Яковенко Л. І.,

д-р екон. наук, професор, професор кафедри політичної економії,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, Україна

COVID-19 VERSUS «ЕКОНОМІЗМ»

Людство в історичному розвитку перебуває в процесі постійних змін і трансформацій суспільства, економіки, самої людини. Упродовж останніх 30 років не виникає сумнівів у необхідності реформування України, за цей час кілька шансів зробити це швидко і ефективно втрачено. Ще зовсім недавно основними завданнями видавалися зміна політичної системи, вибудовування інститутів, формування сучасної структури та ефективної інфраструктури економіки. Натепер в центрі уваги країни з військовим конфліктом, слабкою економікою, неусталеними економічними та політичними інститутами, наднизькими доходами є балансування на краю прірви пандемії COVID-19 в умовах карантину і непрацюючої економіки.

Теоретико-методологічні та концептуальні обґрунтування різного роду соціально-економічних трансформацій і побудови нових відносин, базованих на цінностях добра, моралі, знань, рефлексії, пов'язані з модернізацією – переходом на вищу траєкторію розвитку, формуванням горизонтальних зв'язків, реалізацією громадянських ініціатив, рухом від ринків до мереж, становленням енергоефективних господарських систем, – усі ці елементи нової моделі розвитку доволі детально описані в роботах учених останніх десятиліть, включно із науковими статтями із циклу конференцій, присвячених

трансформаціям в економіці, політиці, соціальній сфері, освіті, проведених в Полтавському національному педагогічному університеті в 2005-2018 рр.

Але всі уявлення про майбутній розвиток разом стали недостатніми – планету охопила пандемія. Щоб запобігти її поширенню, уряди обирають соціальне дистанціювання, карантинні заходи з різним ступенем обмеження, але заклик скасувати контакти, залишатися вдома – спільний для всіх.

Мішель Фуко в другій половині ХХ ст. вводить поняття «біовлада» та «біополітика», наголошуючи, що з розвитком капіталістичних відносин і формуванням національних держав виникає необхідність розвитку, накопичення і раціонального перерозподілу ресурсів, що викликає до життя новий, «позитивний» вигляд влади, заснований не на страхові смерті, а на захисті життя [1]. На думку М. Фуко, саме здоров'я є епіцентром «біовлади» або модерного управління, нагляду і контролю населення. А між державами та громадянами укладається негласний контракт, заснований на здатності перших гарантувати безпеку та фізичне здоров'я населення. Звісно цей контракт доволі часто порушується, держава все більше економізується, його виконання гарантується все меншою мірою. Відбувається відхід від принципів соціальної держави – 30 млн. людей у США, найбагатшій країні світу не мають медичної страховки, у бідних країнах населення взагалі не має доступу до якісної медичної допомоги, самостійно оплачує все більшу частку коштів на лікування. Тож перетворення держави в суто економічного гравця, метою якого скорочення витрат (бюджетів) не тільки сфери охорони здоров'я, а й освіти, культури, науки, а також аутсорсинг виробництва ключових благ, призводить до того, що держава не реалізує владу. Парадоксально ігнорується й те, що корпорації, підприємницькі структури отримують вигоду від суспільних благ (освіта, здоров'я, інфраструктура), не оплачуючи їх. Усі ці ресурси залежать від держави й обумовлюють саме існування ринкового обміну. Нинішня криза виявила вражаючу повсюдну неготовність – нестача ліжок, масок, респіраторів, захисних комбінезонів, засобів догляду тощо, а головне – відсутність алгоритму дій в подібній ситуації. Політики по всьому світу поставилися до здоров'я громадян вкрай легковажно, оскільки не сприймають очевидного: немає здоров'я – немає економіки. «Зв'язок між нашим здоров'ям і ринком тепер болісно оголився», – наголошує Єва Іллуз, французька соціологиня [2].

Активізувалися дискусії про складний вибір між економікою та життям, економічним розвитком та цінністю людського життя (що краще: «померти від голоду» чи «померти від вірусу»), а також про подальші трансформації і формування соціально-економічної моделі майбутнього. Звучать також твердження, що влада західних країн провокує рецесію не для того, щоб врятувати життя людей з груп ризику в обмін на економічні втрати. Реальна, а не уявна, стратегія в тому, що умовний «Захід» обмінює життя своїх «старих» на життя людей в «третьому» світі, в країнах, виробництва в яких перебувають на початку технологічних ланцюгів, що зрештою приводить до високого рівня споживання в розвинутих країнах.

Не йдеться про «значні втрати» і «менші втрати». Епідемія завдає такого удару, що збитки будуть величезним в будь-якому випадку. Оцінити майбутні і теперішні втрати доволі складно, оскільки моделі, які використовують економісти, прогножуючи ВВП, інфляцію, безробіття, застій чи від'ємне зростання, добре працюють в умовах, коли економіка розвивається поступально і кожен наступний рік схожий на попередній. В умовах «коронашоку» економісти переважно не називають конкретних показників падіння, але проводять паралелі з Великою депресією (з падінням ВВП у США на 40 %), порівнюють з трансформаційною кризою 1990-х (з падінням ВВП в Україні на 60 %), говорять, що ситуація набагато складніша, ніж у 2008 р. Нинішня зупинка економіки не схожа ні на V-подібну, ні на U-подібну (з повільним відновленням), ні на L-подібну (різкий спад, а потім тривала стагнація), вона більше нагадує I – подібне «вертикальне» одномоментне падіння фінансових ринків і реальної економіки. «Новизна цієї кризи в тому, наскільки сильно її переслідує «економізм». Британська модель (згодом сильно розкритикована) спершу полягала в застосуванні найменш нав'язливого методу втручання – самоімунізації (а отже, зараження) 60 % населення. Це рішення зводиться до жертвування частиною населення в ім'я підтримки економічної активності. Німеччина і Франція поки це було можливо, ігнорували кризу. Італійський публіцист Дж. Емполі, зазначає, що навіть Китай, який нехтує правами людини, так відверто не використовував «економізм» як критерій, на який необхідно зважати в боротьбі проти вірусу (принаймні на перших порах). Дилема безпрецедентна: пожертвувати життям багатьох літніх і незахищених людей – або пожертвувати економічним виживанням багатьох молодих і незалежних» [2].

Однозначну відповідь на питання, чи варто рятувати життя людей, зупиняючи економічні процеси і запроваджуючи суворі карантинні заходи, дає сучасне західне суспільство: це варто робити, чого б це не коштувало, а життя одних не можна протиставляти життям інших. С. Гурієв ставить питання: «Чи означає це, що людське життя в західних країнах безціне?». І відповідає: «Життя сучасного американця оцінюється сьогодні приблизно у \$ 14,5 млн. При таких оцінках зупинка епідемії коронавірусу за всяку ціну – це не тільки правильно з етичної точки зору, а й економічно вигідно» [3]. Є різні підходи до розрахунку вартості життя, один з них – десятикратний обсяг річного ВВП на одну особу (з певними кореляціями і поправками на інфляцію). Якщо застосувати його до громадян України – то цифра просто жалюгідна. Не будемо вважати випадковістю, що країни, в яких людське життя цінується так дорого, є найбагатшими. Сучасне економічне зростання має потужну основу – людський капітал. Якщо не цінувати людину, не буде ні відновлення, ні процвітання.

Варто підтримати думку, що кризу такого масштабу можуть розв'язати тільки держави у співпраці з приватними компаніями, які підтримають виробництво публічних благ. Скоординована міжнародна відповідь дасть змогу протистояти новим ризикам і лихам. Світ взаємопов'язаний, тож тільки спільними зусиллями можна впоратися з викликами кризи.

Список джерел

1. Фуко М. Рождение биополитики. Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1978-1979 учебном году / пер. с франц. А. В. Дьяков. СПб. :Наука, 2010. 448 с.

2. Який світ після пандемії? – Бруно Латур, Єва Іллуз, Жан-Люк Нансі. Як бачать світ після пандемії французькі мислителі. *Політична критика*. Березень 31, 2020. URL : <https://politkrytyka.org/2020/03/31/yakuj-svit-pislya-pandemiyi-bruno-latur-yeva-illuz-zhan-lyuk-nansi/?fbclid=IwAR2SqK0AdrRHW432RTIVKNux2buJMEV6C6ADrz9Ax2xeoR6HjFXhaDRPuto> (дата звернення: 20.03. 2020).

3. Гуриев С. ВВП или жизнь людей. Пожертвовавший жизнями ради экономического роста не получит ни того, ни другого. *Ведомости*. 26.03. 2020. URL : <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2020/03/27/826385-vvp-lyudei>. (дата звернення: 15.03. 2020).